

énekek címeiben használt betűnagyságokban voltak meg. A szövegben *É* helyett *E* és *Á* helyett *A* áll, például a 4. lapon: „*A'ldott*“ és „*A'lgy*“, viszont ugyanott „*A'mit*“ nem *Ámit*-nak, hanem *Amit*-nak olvasandó. Ez azután a névelő és a mutatónévmás megrövidített alakjainál zavart okoz és *a'* meg *e'* helyett ismételten *á* és *é* áll, hasonlóképpen *mise'* végénn helyett „*misé végénn*“. A címlap utolsó szavában (ESZTENDOBEN) az *Ö* betű két pontja nem a közepén van, hanem a jobboldalon. A helyesírás *cs-s*, a felszólító mód *y-os*. Ékezethiányokon kívül nem igen találni benne helyesírási hibát.

*

Bár Milánó és Zára akkoriban a nagy Ausztriai Birodalomhoz tartoztak, ezek a könyvecskék talán mégis a mai olasz földön készült magyarnyelvű nyomtatványoknak tekinthetők és mint ilyenek ellenpéldányai (*pendant*-jai) a Magyarországon megjelent olasznyelvű kiadványoknak.

VISNYA ALADÁR.

Apróságok a magyar könyvnyomtatás multjából. Nehány adalékot közlünk a magyar könyvnyomtatás multjából: az után-metszők elleni védekezést, a *Bétsi Magyar Merkur* néma szedőjének megpirítását sajtóhibáért, a kolozsvári nyomda árendába-bocsátásáról szóló hirdetést, a fedeles *ê* ideiglenes visszatérését, könyvnyomtatásra árlejtés hirdetését, s a rotációs papiros (mely akkoriban Magyarországon még ismeretlen volt), csodájáról szóló tudósítást.

A BMMerkurius 1793. évfolyamában olvassuk az alábbi hirdetést, amely zeneművek rabló-kiadásairól szól: „Forster Aloysius Emmanuelnek szerentséje vagyon a' közönség előtt 2 Hegedühöz u. m. Brátsához és Violencellhez való 6 ujj Quártettekről 6 Forintokért jelentést tenni. Hogy a' szerzője ezeknek, az *utánna-metzöktől* és másodszeri ki-adóktól néki okozható kárt el-kerülhesse, jelenti az említett Quártettek kedvellőjinek, hogy *ö* ezeket Subscriptiora szándékozik ki-adni, az az, hogy azok, a' kik a' Quártetteket inkább magától a' szerzőtől, hogy sem valami *utánna-metzötől* kívánnyák meg-vásárolni, a' magok neveiket itt Bétsben . . . Traege nevü urnál, Pestenn pedig Liedemann Sámuel János Urnál . . . irassák-fel. (1072 l.)

Szedő büntetése sajtóhibáért. „Mint-hogy a' Merkur' Néma szedője, a' közelébbi Ujjságban a' 466-dik laponn, alollrol fel-felé számlálva a' 15-dik sorban „*ezt a' pár szót: tenger parattyáig*“ sokkal több szökből contráhalta, most azt ujra, a' mint akkor is elibe iratott volt, e'-ként szedi-ki: *ha Dünkirchentől a' tenger parattyától fogva, Hünningernig a' Rénus' parattyáig etc.*“ (*BMMerkur*, 1796. I. 484)

Nyomda-árendába bocsátása. „Tudósítás Erdélyből. A' Kolozsvári Reformatum Kollegyom Typographiája' árendába való adattatásának

modja aránt fel tett Jegyzések. — A' Kolosvári Reformatum Kollegyom Typographiája, a' hol vagyon egy tágas betü szedő, és nyomtató mühely, két lakó jó szoba, egy bolt, és egy betü öntő mühely, mindenféle Deák, Magyar, Német, Görög, és Sido öntött betük, két nyomtató sajtók, a' betü szedéshez, öntéshez és nyomtatáshoz tartozó minden némü eszközök és készültek, alkalmas tágas Udvarral, Pintzével, különös konyhával, kuttal és kerttel együtt, közönségesen tartandó licitatio által, a' többet ígérőnek ki adattatik hat esztendőkre árendába. A' mely kotyavetyélés a' közelebb jövő Juniusnak 14-ik napján Kolosvárrat fog tartatni. Az árendában való ki adásnak feltételeit Bétsben a' Magyar Kurirt [!] iróinál és ki adóinál, Budán a' Kir. Universitas Calcographusánál Bikfalva [!] Falka Sámuel urnál, Debretzenben Tiszt. Prof. Sárvári Pál Urnál, és Kolosvárrat a' Reform. Kollegyom Elöljáróinál meg lehet látni.“ (*Magyar Kurir*, 1806. május 2. 536. l.)

Arlejtés könyvnyomtatásra. Könyvnyomtató Munkák Hirdetése. „A' Temesvári Kir. Kamara Administratiója nevében ezennel kihirdetetik, hogy minekutána Kehrer Jóseffel Klapka Jósef Könyvnyomtató mühelyének Gondviselőjével az Administratio, és a'hoz tartozó Királyi Sós, és Gazdaságbeli hivatalok számára szükséges könyvnyomtató munkák iránt kötött Contractus 1821-iki Apr. hónap végével elmúlik, ezen munkák újabb kialakulására, 's legoltsóbb áron való szolgáltatására ugyan a' folyó 1821 Martius 26-ik napján Licitatio fog tartatni.

Az ebben részesülni kívánó Felekezetek [!] tehát az említett Licitatoria, mely az itteni Kir. Kamara Administrationak Cancellariájában Martius 26-ik napján a' folyó esztendőben reggel 9 órakor fog tartatni, 's a' hol a' Licitatio-nak egyéb feltételeit is előre megtudhatják, olly módon meghivattatnak, hogy Bánatpénzül 150 forintot Pengő Pénzben letenni tartozzanak. Költt Temesvárott, Jan. 17-iken. 1821.“ (*Nemzeti Ujság*, 1821 Bőjt-Elő Hava 24).

A papirost most Angliában mérföld számra vehetni. A papirost, melyet kevés évvel ezelőtt csak ív szerint készítettek, most Angliában nemcsak rőf — de mérföld számra rendelik és adják el. Mily szerencsés kilátás írói korszakunkra s papiros pusztító s világot írkálás által kormányozó és boldogító s alrendű tudós és tudatlan írókra nézve! — A Staffordshire-Mercury egy gyárosnak következő levélbeli megrendelését közli Fourdrinier úrhoz Newcastlebe: „Ne sajnáljon nekem Uraságod legjobb nyomtató papirosából 10 mérföldet küldeni, jelesül 6 mérföldet a 30 hüvelyknyi szélesből és 4 mérföldet a 22 hüvelyknyiből. A papiros Fourdrier György metodusa szerint fahengerekre legyen feltekerve. Maradok stb. (*Társalkodó*. 1834. p. 360.)

XVI. századbéli nyomdai jel feltámasztása a XIX. században. A XVI. században a sárvár-ujszigeti nyomda (1537—1541) jelei

között látjuk először a fedeles *ê*-t, a nyílt hosszú *e* hang jelölésére. Azután a XVI—XVIII. században ritkán fordul elő, — inkább csak azért, mert a nyomda régi betűkészletéből egy-egy darab *ê* betű áttévedt az újabb betűkészlet *e* betűi közé. Annál meglepőbb, hogy egy 1806-ban megjelent pozsonyi nyomtatványban, melynek címe: „NÉHAI ÁKÁB ISTVAN' poétai maradványaiból az *Eneás* és *Didó'* kártágói szerelmes történetjek . . . Pozsonbann, Wéber Simon Péter költséggével és betűivel, 1806.“ — megint találkozunk az *ê* betűvel, mégpedig ennek eléggé következetes használatával: *kél, lész, lészek, lészen, légyen, Elmégyek, nêkem, nêki, tészal, tészzi, tégyek, — fogadbê, bése = botsátanom, bévinnétek*, stb. — általában oly *e* hangok jelöltetnek *ê*-vel, melyeknek vannak hosszú és rövid alakpárjai is. — Ezenkívül használja a fedeles *î*-t, és a fedeles *â*-t is. — Ezt azért tartjuk érdemesnek az említésre, mert ha a nyomdai használatból és a helyesírási gyakorlatból ekkor már rég kiment *ê* betűvel találkozunk egy címlaptalan, vagy évnélküli nyomtatványban, hajlandók vagyunk esetleg azt hinni, hogy XVI. századbeli nyomtatvánnyal állunk szemben, — holott, amint XVIII. századbeli nyomtatványokon látjuk, régi betűkészletek egyes nyomdákban a végelkopásig használatban maradtak. A WÉBER-nyomda betűkészlete azonban nem is régi s az *ê, î, â* is újmetszésű benne.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

Nyomdai, könyvkötési árak, s az író-kiadó helyzete 1841-ben. A *Világ* 1841. március 13-i számában vezércikk jelent meg, „*Hazai tájképek*“ címen, az egyedárusságról és a szabad versenyről. Ez fejtegetései során eljut az irodalom és a könyvkiadás kérdéséhez is és fölveti a kérdést, hogy nincs-e literatura mezején „egyedárusság“? Sajtónk van ugyan több is, Budapesten is és vidéki városokban is, de sajnálatos, hogy az „egyetemi sajtónk“ Budán van, „melynek, ha a fele Budára jőne, meg vagyunk győződve, üdvös concurrentiát fogna szülni. Gyorsajtóink szaporodnak, de az író pénzbeli nyereséget nem lát általa: a könyvkiadás olly irtóztató drága mint az előtt vala. Semmi nem valóbb, mint az, hogy legjótékonyabban gyakorolná jogát a kormány, ha még egy pár sajtó-szabadalmat adna literatúrával pezsgő városunkban.“

A *Világ* vezércikkírója szerint nálunk literátor szabadon lehet mindenki, írhat és kinyomtathat mindent, ha csak a cenzúra meg nem gátolja. De minő kilátása van nyereségre? — veti föl a kérdést. „Tápasztalásból beszéllek, urak. Hogyan concurrálhasson egyes ember, kinek heverő tőkepénze nincs, az Académiával, melly ajándékpénzen nyomtat, könyvkereskedőkkel, kik a kamatokat magok rakják zsebbe s magok kiadásaira vannak fő figyelemmel, míg az író kiadásait mellőzik s